

якості закону, дозволяє оцінити, наскільки закон відповідає правам людини, її інтересам і потребам, ідеям соціальної справедливості, формальної рівності. Закони приймаються на основі Конституції, а підзаконні акти – на основі законів та на їх виконання [2].

Зв'язаність держави правами та свободами особи передбачає юридичну рівність громадянина і держави та їх взаємну відповідальність, стабільний правовий статус особи та наявність ефективного механізму забезпечення прав і свобод особи.

Принцип поділу влади передбачає правове розмежування сфер діяльності гілок державної влади, розподіл владних повноважень між державними органами, їх взаємну підконтрольність, що зменшує ризик узурпації державної влади та її свавілля [1].

Отже, модернізація будь-якої держави на шляху побудови правової держави є прогресивним напрямом її трансформації, складним процесом у єдності двох його компонентів: ідейно-теоретичного та практичного. Концепція становлення і модернізації правової держави повинна бути розроблена з урахуванням історичних, національних, культурних особливостей. Теоретичні положення і практичні заходи з модернізації правової держави в демократичних самодостатніх країнах повинні бути враховані при подальшому розвитку будь-якої країни, що спрямована на такий розвиток.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. / К. Г. Волинка. – К. : МАУП, 2003. – 238 с.
3. Скрипнюк О. В. Правова держава в Україні: теоретична модель та практика реалізації на сучасному етапі. *Право України*. Київ, 2010. № 7. С. 5–6.

*Дмитренко Дмитро Юрійович,
студент Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Пендюра Максим Миколайович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРИНЦИП ПОДІЛУ ВЛАДИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ

Актуальність дослідження принципу поділу влади для України зумовлена, насамперед, проведенням політичної (конституційної) реформи. Внесення змін

до Конституції саме по собі не може вирішити всіх проблем у системі влади, але дає чіткі орієнтири для їх подолання.

Дослідити питання поділу влади, як беззаперечного захисту від узурпації влади, свавілля чиновників та забезпечення дотримання суспільного порядку та ефективного здійснення державного управління.

Як загальновідомо, питанню визначення змісту і значення принципу поділу державної влади приділяли увагу у своїх працях Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Г. Гегель. Положення про сутність і зміст функцій і компетенції, організації та діяльності вищих органів державної влади знайшли своє відображення у працях таких сучасних учених, як В. Авер'янов, Ю. Барабаш, А. Георгіца, В. Колісник, С. Серьогіна, А. Селіванов, Ю. Тодика, О. Фрицький, В. Шаповал та багатьох інших. Однак, як свідчить практика державно-правового життя України та інших держав світу, висновки вказаних й інших дослідників, проблема вдосконалення системи організації і функціонування державної влади на засадах її поділу не лише не втрачає своєї актуальності, але й набуває все нового змісту.

Основоположником принципу поділу влад був Ш. Монтеск'є, який у своїй праці «Про дух законів» сформулював ідею існування трьох гілок влади [7]. Зазначений принцип вперше був закріплений у Конституції США 1787 р. Проте деякі українські дослідники вважають, що першим джерелом права в якому було відтворено дану ідею були «Пакти і Конституція законів та вольностей Війська Запорізького» (05.04.1710 р.) [6].

Суть принципу поділу влади полягає в тому, що єдина державна влада організаційно й інституційно розділяється на три відносно самостійні гілки – законодавчу, виконавчу і судову. Варто зауважити, що Ш. Монтеск'є у своїх працях визначив теорію поділу влади в так званому класичному вигляді, яка репрезентує «жорстку» модель поділу, відповідно до якої гілки влади функціонують самостійно і автономно. Він зазначав: «Якщо влада законодавча і виконавча будуть об'єднані в одній особі чи установі, то свободи не буде, тому що можна остерігатись, що монарх чи сенат стануть видавати тиранічні закони для того, щоб також тиранічно застосовувати їх. Не буде свободи і в тому випадку, якщо судова влада не відокремлена від влади законодавчої і виконавчої. Якщо вона об'єднана з законодавчою владою, то життя і свобода громадян попадуть у владу свавілля, бо суддя буде законодавцем. Якщо судова влада об'єднана з виконавчою, то суддя отримує можливість стати гнобителем».[7, с.212] Виходячи з цього, можна вважати, що наявність деяких законодавчо визначених повноважень окремих органів влади порушує даний принцип. До таких повноважень належать: а) амністія (акт законодавця); б) видання виконавчими органами нормативних актів на підставі й на виконання законів (також делеговане законодавство); в) законодавча ініціатива виконавчих органів і вищих судів; г) відкладальне вето і право помилування як прерогативи глави виконавчої влади (або президента як глави держави); д) створення вищими судами загальнообов'язкових прецедентів і видання актів нормативного тлумачення права, що мають силу вторинних джерел права; е) конституційна й адміністративна юрисдикції і таке інше [1; 2; 3], [8].

На наш погляд, такі повноваження не суперечать даному принципу, а навпаки, забезпечують і підсилює ефективність механізму стримувань та противаг. Саме система стримувань і противаг, у поєднанні з класичною теорією поділу влади, сприяють створенню такої державної функціональної системи, яка може ефективно діяти. Саме через це Монтеस्क'є вважав за необхідне встановити такі взаємовідносини між названими ним гілками влади, щоб вони, самостійно вирішуючи державні завдання, кожна своїми правовими засобами, могли в той же час урівноважувати одна одну, попереджаючи можливість узурпації повноважень верховної влади будь-якою установою. Так, виконавча влада, що, на його думку, є підзаконною, повинна між тим обмежувати діяльність законодавчих зборів, які інакше вберуть у себе деспотичну владу. Тому монарх, особа якого священна, наділяється правом вето при затвердженні законопроектів, володіє законодавчою ініціативою, «зупиняти» діяльність виконавчої влади, що вимагає швидких рішень, однак вона має право контролювати, яким чином виконуються створені нею закони, і уряд зобов'язаний давати звіт парламенту про їхнє виконання. Разом з тим законодавча влада, хоча й не вправі, за термінологією Монтеस्क'є управляти. Як бачимо, Монтеस्क'є окреслює загальну схему системи стримувань і противаг, не викладаючи її детально.

Сучасні погляди щодо механізму принципу поділу єдиної державної влади зводяться до того, що в процесі організації і здійсненні державної влади застосовуються різні за своїм призначенням і змістом функції та повноваження відносно самостійних державних органів, які в процесі своєї діяльності взаємно контролюють один одного через систему стримувань і противаг [9, с. 40]. Парадокс полягає у тому, що в дуєті: розподіл влади – система стримувань і противаг більш продуктивним елементом є система стримувань, яка дозволяє пов'язувати розподілену владу одна з одною, сприяє пошуку компромісу при зіткненні позицій різних гілок влади. Без неї була б неможливою гнучкість і оперативність в управлінні та нормотворчості. [5 с. 35]. А при вирішенні численних протиріч і конфліктів, що виникають в рамках реального механізму «стримувань і противаг», вчені і політичні діячі завжди звертаються до авторитету конституції.

Науковці зазначають, що в реалізації принципу «поділу влади» має місце функціональний, інституційний і суб'єктний аспект. Функціональний аспект вказує на те, що владні інститути тієї чи іншої гілки влади наділені самостійними повноваженнями, здійснюють якусь одну з однойменних функцій; їх компетенції не повинні перетинатися чи конкурувати, що унеможливило втручання однієї гілки в компетенцію іншої. В інституціональному аспекті поділ влади передбачає, що в межах державного апарату створюються самостійні інститути влади: законодавчий орган, система виконавчих органів, незалежна судова система, а також глава держави (він набуває самостійного значення у тих формах державного правління, де він не є главою виконавчої влади чи уряду). Суб'єктний аспект знаходить прояв у тому, що та сама особа або організований політичний суб'єкт не повинні одночасно представляти різні гілки державної влади.

Отже, поділ влади не слід розуміти як протистояння різних гілок влади, адже що жодна влада не може брати на себе функції іншої, але кожна з них не може діяти самостійно, не враховуючи дію інших. Усі гілки влади повинні взаємно доповнювати одна одну, між собою вони мають зберігати необхідний зв'язок і взаємоузгодженість при прийнятті рішень. Саме таким чином створюється єдиний «політичний організм», що функціонуватиме з найбільшим коефіцієнтом корисної дії на благо всього суспільства. Процес державотворення, і в Україні також, може ефективно відбуватися, якщо він ґрунтується на консенсуальній, а не на конфронтаційній основі між гілками влади. Поділ влади є необхідною умовою існування правової держави та громадянського суспільства. Така роздільність передбачає існування законності та правопорядку в країні, гарантує політичну свободу громадянам та запобігає зосередженню усієї повноти влади в руках однієї гілки влади, чи державного органу, а це в свою чергу забезпечує належний захист прав людини і громадянина та існування плюралізму у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 02.10.2019).
2. Про систему центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15 груд. 1999 р. № 1572 // Офіц. вісн. України. 1999. № 50. Ст. 2434.
3. Регламент Верховної Ради України // Відом. Верховної Ради України. 1994. - № 35. Ст. 338.
4. Про заходи щодо підвищення ефективності управління нафтовою галуззю: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Указу Президента України від 16 лип. 2004 р. № 814 (справа про управління нафтовою галуззю) від 5 жовт. 2005 р. № 7-рп/2005 // <http://zakon.rada.gov.ua/favicon.ico>
5. Гусарев С. Д. Теорія права і держави : навч. посіб. / С. Д. Гусарев, А. Ю. Олійник, О. Л. Слюсаренко. К. : Правова єдність, 2008. С. 35.
6. Історія державного управління України: термінологічний словник, збірник документів і матеріалів (XII-XX ст.), схеми та інтернет-довідник. Навч.-метод. вид. з курсу “Теорія та історія державного управління” / За заг.ред. Н.Р. Нижник; Авт.-укл.: С.М. Коник, Л.В. Покрова, Р.В. Воробей, І.І. Тіщенко. К., 2004. 400 с.
7. Монтескьє Ш. Л. Избранные произведения. М.: Госполитиздат, 1955. Т. 3. С. 212.
8. Теорія держави та права : підруч. / [Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.] ; за заг. ред. Є. О. Гіди. К. : ФОРМ О. С. Ліпкан, 2011. С. 22–23.
9. Фрицький Ю. О. Закріплення організації та функціонування державної влади в Конституції України 1996 року. Вісник Запорізького юридичного університету. 2006. № 2 (35). С. 3–11.